Aftenposten fredag 17. mars 2017
Den siste selfangeren
Koko Film

Etter over 40 år på selfangst blir Bjørne Kvernmo stadig mer fascinert av dyrene han skyter.
Jobber du på kontor, blir du kontormann, er du på fangst, blir du fangstmann og en del av naturen.
Det er kaptein Bjørne Kvernmo som sier det, direkte inne fra havet og Norges siste selfangstskute, «Havsel».
Om Kvernmo og hans mannskap gir seg, kan hele selfangsttradisjonen dø ut.

Urgammel innsikt.
- Det å være på fangst i Vestisen lærer du ikke på noen annen måte enn å være på fangst i Vestisen. Det er en egen vitenskap, sier mannen som har hatt havet som arbeidsplass siden midten av 1970-tallet.
Ishavsskipperen har lest sin Nansen og Amundsen grundig. Han er også klar over hvilken betydning hans forgjengere hadde for den kunnskapen vi har om Arktis i dag.
- Ingen kan sitte på land og fortelle deg hva som skjer der ute, eller hvordan du skal håndtere det. Du må utvikle din egen intuisjon, en teft. Dette er urgamle instinkter som må trenes opp og tas i bruk. Og det er noe helt annet enn å fiske. Dette handler om levende dyr, om is, og å kunne bevege seg selv og båten gjennom denne isen som er i konstant bevegelse, sier Kvernmo.

Mindre og mindre is.
Denne uken har dokumentarfilmen *Ishavsblod* premiere på kino. Her følges de siste norske selfangerne på fangst med «Havsel» i Vestisen.
For hundre år siden var 200 norske skuter ute hvert år, men på 1970- og 80-tallet eskalerte kritikken. Siden ble det EU-restriksjoner og mindre tilskudd, men det er ikke bare dette som gjør fangsten vanskeligere. For Grønland og Vestisen blir varmere, og isen smelter.
- Istapet er skremmende. Det blir mindre og mindre is for hvert år, forteller Kvernmo.
- *Hva gjør selene da?*
- Det er et veldig interessant spørsmål. Jeg tror ikke noen vet nok om det.
I dokumentarfilmen følges selfangsten tett. Selen blir først skutt med rifle, så hopper fangstmennene ned på isen og bruker hakapiken for å forsikre seg om at dyret er dødt før det blir heist opp i skuta. Men også kameratskapet filmes, stormene og motortrøbbelet. Og is i bevegelse, fangstmenn som danser fra isflak til isflak i dønningene.
- *Klarer du å se at naturen er vakker, eller er det bare en arbeidsplass?*
- Klart det er vakkert! Vestisen er innprentet i bevisstheten min. Jeg husker jo isflak fra mange, mange år siden, de er spikret fast i minnet.
- *Hva er de sterkeste naturopplevelsene, de skumle eller de vakre?*
- Begge deler, svarer Kvernmo og forteller om vakre dager. Stille og fine.

Et hav av sel.
En dag isen lå i et sånt blårosa skjær, eller til og med litt fiolettaktig, kom det flokker av sel svømmende. Flere og flere, overalt var det sel.
- Det var som om de hadde hatt et stort møte og avtalt at de skulle svømme i samme retning, de var på vandring. Det var tusenvis av dem, kanskje 50.000, forteller selfangeren.
Andre dager er verre. Kvernmo forteller om en orkan i 1984. Skuta han var om bord i, prøvde å søke ly i isen, men dønningene reiste seg opp rundt dem, og det begynte å mørkne. Bølgene ble 15-20 meter høye, og digre isflak kom surfende i nedoverbakke. Det var 20-25 minusgrader og mer vind enn - Kvernmo noensinne har opplevd. «Vi var heldige som kom hjem denne gangen.»
- *Hvilket forhold har du til naturkreftene?*
- Jeg er ydmyk. Naturen er mektigst, viser ingen nåde. Vi mennesker er både små og svake, har absolutt ingenting vi skulle ha sagt. Vi bør ikke være ute i det verste været, for hvor skal vi gjøre av oss da? Båten kan ikke bare løftes ut og plasseres i en fjord, sier han.
Nå er det heldigvis bedre værvarsel enn før, og mulig å laste ned værkart. Da kan «Havsel» tilpasse seg, være i forkant.

- Om det for eksempel blåser opp til nordøst storm i Vestisen, er det fast rutine: da går vi rett til Ìsafjördur på Island.

En lykkelig mann.

Selfangsten er blitt kalt brutal, men brutal er også naturen på ishavet: Orkaner, is som skrur, tusenvis av selunger som dør fordi de havner i vannet for tidlig. Det hender også at isbjørn skader sel, uten å spise dem.

Og midt i alt dette: En liten gjeng på en liten skute, i det enorme havet, i isen.

Mannskapet håndplukkes. For når du drar til Vestisen, drar du fra det meste. Vekk fra internett, vekk fra mobiltelefon og gamle vaner og venner, vekk fra TV-en.

- Og det er ei Guds løkke, ler kapteinen, som mener kameratskapet er det desidert viktigste på en slik tur.

- Ved å forlate fast programmering på fastlandet får du frem egenskaper du vanligvis ikke bruker. I tillegg bruker du kroppen, det er hardt fysisk arbeid, og i slike omgivelser, en sånn voldsom natur, utløser det en enorm energi. Det er mye humor - og mye kraft. Du blir happy, rett og slett. Jeg blir iallfall en lykkelig mann.

- *Såpass ...*

- Ja, du blir mer menneske her oppe. Kvikner til. Det blir ofte en nedtur å komme hjem, tilbake i den gamle tralten, sier han.

I filmen snakkes det også om adrenalinet og spenningen. Men Bjørne Kvernmo har vært med på dette så lenge at spenningen ikke er viktig for ham lenger. Han ser andre verdier.

- Jeg kunne godt tenke meg en tur bortover bare for å se på og fotografere sel, når de kaster (føder, red. anm.), for eksempel. Det er det ingen som har filmet før. Naturen er mektig og imponerende. Tenk at selene føder unger rett på et isflak, og så overlever de ...

- *Det høres ut som du er blitt mer glad i selen etter hvert?*

- Ja, jeg tror ikke det er mange som har tenkt så mye på sel som meg. Jeg har lurt på om det er rett at vi dreper den ... Og jeg fascineres stadig mer av hvordan naturen fungerer, sier kapteinen. Tidligere i år prokolklamerte han i en landsdekkende avis at selfangsten definitivt er over.

Så kom det nye statlige signaler om støtte. - Vi avventer, men det er nok 50 prosent sjanse for at vi tar en tur til, ja, humrer Kvernmo.

Selfangst

[Historisk]

Nordmenn har jaktet på sel i uminnelige tider. På 1700-tallet ble fangsten kommersiell.

For 100 år siden dro 200 norske skuter på hvalfangst, men etter massiv kritikk, EU-forbud mot omsetning av selkjøtt og kutt i subsidier er det bare én norsk skute igjen, nemlig «Havsel».

I 2016 var fangsten elendig på grunn av lite is, så også klimaendringene er med på å gjøre fangsten vanskelig.

I 2015 tok «Havsel» 2300 dyr av en kvote på 20.000 dyr. Ytterlige tilskudd vurderes nå.

«Ishavsblod»

[Dokumentarfilm]

Filmskaperne Trude Berge Ottersen og Gry Elisabeth Mortensen ble med «Havsel» på fangst i Vestisen to måneder våren 2015 for å dokumentere den utdøende tradisjonen med selfangst. De ville la selfangerne fortelle sin egen historie.

Filmen fikk publikumsprisen under Filmfestivalen i Tromsø (TIFF) og har norgespremière på kino denne uken.

Vestisen

[Havområde]

Ligger nord for Grønland, mellom Island og Jan Mayen.

Her ligger det is i vinterhalvåret, men altså stadig mindre.

Kjent selfangstområde. I mars og april yngler blant annet grønlandssel og klappmyss her.

Rundt 100 nordmenn har omkommet her, bl.a. i ulykker i 1917, 1933 og 1952.

Kilder: Wikipedia, Koko Film og Bjørne Kvernmo